

Labā prakse nelikumīgo migrantu atgriešanā un reintegrācijā: Latvijas ieceļošanas aizliegumu politika un atpakaļuzņemšanas nolīgumu starp Latviju un trešajām valstīm izmantošana

MAZA APJOMA IZPĒTES DARBS

Rīga, 2014.gada maijs

LABĀ PRAKSE NELIKUMĪGO MIGRANTU ATGRIEŠANĀ UN REINTEGRĀCIJĀ: LATVIJAS IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU POLITIKA UN ATPAKAĻUZŅEMŠANAS NOLĪGUMU STARP LATVIJU UN TREŠAJĀM VALSTĪM IZMANTOŠANA

Ar Eiropas Savienības Padomes 2008.gada 14.maija lēmumu Nr.2008/381/EK izveidots Eiropas migrācijas tīkls, kura mērķis ir pildīt Eiropas Savienības un dalībvalstu institūciju informācijas vajadzības, sniedzot aktuālu, objektīvu, uzticamu un salīdzināmu informāciju par migrācijas un patvēruma jomu, tādā veidā atbalstot Eiropas Savienības politikas veidošanu minētajās jomās. Eiropas migrācijas tīklu izmanto arī, lai sabiedrībai nodrošinātu informāciju par šiem jautājumiem.

Eiropas migrācijas tīklu veido Eiropas Komisija un dalībvalstu nozīmēti kontaktpunkti. Katrs kontaktpunkts izveido valsts migrācijas tīklu.

Katrs valsts kontaktpunkts sagatavo izpētes darbus, kuru tēmas ir noteiktas attiecīgā gada darba programmā. Izpētes darbu tēmas ir saistītas ar trešo valstu valstspiederīgo migrācijas jomu.

Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkts ir Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.

Kontakti:

Čiekurkalna 1.līnija 1, k-3,
Rīga, Latvija, LV-1026
Tālrunis: +371 67219492
Fakss: +371 67219431
E-pasts: emn@pmlp.gov.lv
Tīmeklis: www.emn.lv

Darba autori:

Solvita Steļmaka, Valsts robežsardzes Galvenās pārvaldes Dienesta organizācijas pārvaldes Atgriešanas un patvēruma meklētāju lietu nodaļas galvenā inspektore

Anželika Alika, Valsts robežsardzes Galvenās pārvaldes Dienesta organizācijas pārvaldes Atgriešanas un patvēruma meklētāju lietu nodaļas galvenā inspektore

Darba koordinators:

Ilze Siliņa-Osmāne, Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta eksperte

Darba eksperti:

Ilze Briede, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Migrācijas nodaļas vadītāja

Ineta Logina, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Personu statusa kontroles nodaļas vadošā vecākā referente

Recenzents:

Sanda Kundrāte, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Personu statusa kontroles nodaļas vadītāja

Projekts tika finansēts ar Eiropas Komisijas atbalstu. Šī publikācija atspoguļo vienīgi autoru uzskatus, un Eiropas Komisijai nevar uzlikt atbildību par tajā ietvertās informācijas jebkuru iespējamo izlietojumu.

Projektu līdzfinansē Eiropas Savienība

1. DEFINĪCIJAS

Trešās valsts pilsonis (izņemot atpakaļuzņemšanas kontekstu) - jebkura persona, kas nav Eiropas Savienības (turpmāk - ES) pilsonis (ieskaitot bezvalstniekus) Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 17.panta 1.punkta nozīmē un kas nav persona, kam ir tiesības uz pārvietošanās brīvību Kopienā, kā noteikts Šengenas Robežu kodeksa 2.panta 5.punktā¹;

Nelikumīga uzturēšanās - tāda trešās valsts pilsoņa atrašanās dalībvalsts teritorijā, kurš neatbilst vai vairs neatbilst ieceļošanas nosacījumiem, kas noteikti Šengenas Robežu kodeksa 5.pantā, vai arī citiem ieceļošanas, uzturēšanās vai pastāvīgas uzturēšanās nosacījumiem šajā dalībvalstī²;

Atgriešana - trešās valsts pilsoņa došanās atpakaļ, vai nu brīvprātīgi, ievērojot atgriešanās pienākumu, vai piespiedu kārtā uz savu izcelsmes valsti vai tranzīta valsti saskaņā ar ES vai divpusējiem atpakaļuzņemšanas nolīgumiem, vai uz citu trešo valsti, kurā attiecīgais trešās valsts pilsonis brīvprātīgi nolēmj atgriezties un kurā viņu uzņems³;

Brīvprātīga atgriešanās - atbalstīta (šajā gadījumā tā būs atbalstīta brīvprātīga atgriešanās) vai neatkarīga atgriešanās izcelsmes, tranzīta vai trešajā valstī, pamatojoties uz personas brīvu gribu;

Atbalstīta brīvprātīga atgriešanās - atbalsta (loģistikas, finansiāla un/vai cita materiāla) nodrošināšana personai, kas atgriežas brīvprātīgi⁴;

Brīvprātīga izceļošana - atgriešanās pienākuma izpilde laikposmā, kas šim mērķim paredzēts atgriešanas lēmumā⁵;

Piespiedu atgriešana (ES acquis)/ piespiedu izraidīšana (LV) - indivīda piespiedu izraidīšana uz izcelsmes, tranzīta vai trešo valsti, pamatojoties uz administratīvu vai tiesas aktu⁶;

Izraidāmais - trešās valsts pilsonis migrants, kas brīvprātīgi vai piespiedu kārtā dodas uz atgriešanās valstī⁷;

Atgriešanas lēmums (ES acquis)/izbraukšanas rīkojums/lēmums par piespiedu izraidīšanu (LV) - administratīvs lēmums vai tiesas akts, kas nosaka, ka trešās valsts pilsoņa uzturēšanās ir nelikumīga un nosaka pienākumu atgriezties⁸;

Piespiedu izraidīšana - atgriešanās pienākuma izpilde piespiedu kārtā, proti, fiziska izvešana no dalībvalsts⁹;

Izcelsmes valsts - valsts, kas ir migrācijas plūsmu (likumīgu vai nelikumīgu) avots¹⁰;

¹ Atgriešanas direktīvas 3.pants (1).

² Atgriešanas direktīvas 3.pants (2).

³ Atgriešanas direktīvas 3.pants (3).

⁴ Eiropas migrācijas tīkla Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca.

⁵ Atgriešanas direktīvas 3.pants (8).

⁶ Eiropas migrācijas tīkla Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca.

⁷ Eiropas migrācijas tīkla Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca.

⁸ Atgriešanas direktīvas 3.pants (4).

⁹ Atgriešanas direktīvas 3.pants (5).

Ieceļošanas aizliegums - administratīvs vai tiesas lēmums vai akts, kas uz noteiktu laika posmu aizliedz ieceļot un uzturēties dalībvalsts teritorijā un kas pievienots atgriešanas lēmumam¹¹;

Bēgšanas iespējamība - attiecīgā gadījumā, pamatojoties uz tiesību aktos noteiktiem objektīviem kritērijiem, ir iemesls uzskatīt, ka trešās valsts pilsonis, uz ko attiecas atgriešanas procedūras, varētu aizbēgt¹²;

ES atpakaļuzņemšanas nolīgums - nolīgums, kas noslēgts starp ES un trešo valsti, lai nodrošina ātru un efektīvu personu, kuras neatbilst vai vairs neatbilst ieceļošanas, uzturēšanās vai pastāvīgas uzturēšanās nosacījumiem trešās valsts vai kādas no ES dalībvalsts teritorijā, identificēšanu un drošu, sakārtotu atgriešanu, kā arī lai veicinātu sadarbību šādu personu tranzītam¹³;

Atsevišķi noslēgtie divpusējie atpakaļuzņemšanas nolīgumi - nolīgums vai cita vienošanās (saprāšanās memorands, vēstulju apmaiņa utt.), kuru ir parakstījusi ES dalībvalsts ar trešo valsti¹⁴;

Trešās valsts pilsonis atpakaļuzņemšanas nolīgumu kontekstā - persona, kurai nav nevienas atpakaļuzņemšanas nolīguma puses pilsonības un kuru, saskaņā ar nolīgumu, var uzņemt atpakaļ, pamatojoties uz īpašām saitēm (agrāka uzturēšanās) vai agrāku tranzītu caur vienas no nolīguma pušu teritoriju;

Pašu pilsonis atpakaļuzņemšanas nolīguma kontekstā - persona, kurai ir nolīguma vienas vai otras puses pilsonība, un kura ir atpakaļuzņemšanas subjekts;

Reintegrācija - personas iekļaušana atpakaļ grupā vai procesā, piemēram, migranta iekļaušana atpakaļ viņa/viņas atgriešanas valsts sabiedrībā¹⁵;

Reintegrācijas palīdzība – palīdzība, ko sniedz programmas, kuru mērķis ir veicināt individuālā izraidāmā reintegrācijas procesa izdošanos. Palīdzība var tikt sniegta dažādos veidos, identificējot darba un izglītības iespējas, skaidras naudas izmaksas veidā, kad izraidāmais ir ieradies izcelsmes valstī, taču biežāk izraidāmo nodrošina ar precēm, kas palīdz izveidot projektu ilgtermiņa iztikas nodrošināšanai¹⁶;

Ieceļošanas aizlieguma atcelšana - ieceļošanas aizlieguma piemērošanas atcelšana.

Ieceļošanas aizlieguma apturēšana - ieceļošanas aizlieguma piemērošanu uz laiku aptur.

2. KOPSAVILKUMS

Maza apjoma izpētes darba *Labā prakse nelikumīgo migrantu atgriešanā un reintegrēšanā: Latvijas ieceļošanas aizliegumu politika un atpakaļuzņemšanas nolīgumu starp Latviju un trešajām valstīm izmantošana* mērķis, ir pētīt ieceļošanas aizliegumu praktisko piemērošanu; analizēt ieceļošanas aizliegumu efektivitāti un izpētīt atpakaļuzņemšanas nolīgumu praktisko pielietojumu.

Valsts robežsardze un Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde ir atbildīgas par ieceļošanas

¹⁰ IOM

¹¹ Article 3(6) Atgriešanas direktīvas 3.pants (6).

¹² Article 3(7) Atgriešanas direktīvas 3.pants (7).

¹³ Eiropas migrācijas tīkla Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca.

¹⁴ Jāatgādina, ka jebkuram ES atpakaļuzņemšanas nolīgumam, kas ir noslēgts ar trešo valsti ir prioritāte attiecībā pret divpusējo nolīgumu, kuru dalībvalsts ir noslēgusi ar to pašu trešo valsti.

¹⁵ Eiropas migrācijas tīkla Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca.

¹⁶ Eiropas Brīvprātīgās atgriešanās tīkls, Gala rekomendācijas, brošūra. VREN, Final Recommendations, Booklet.

aizlieguma noteikšanu trešo valstu pilsoņiem, kas pakļauti atgriešanas procedūrai.

Imigrācijas likums¹⁷ un tam pakārtotie normatīvie akti nosaka kārtību, kādā trešo valstu pilsoņi ieceļo, uzturas, izceļo un kārtību, kādā viņus aiztur un tur apsardzībā Latvijā, un izraida no valsts, lai nodrošinātu starptautiskajām tiesību normām un Latvijas valsts interesēm atbilstošas migrācijas politikas īstenošanu.

Latvija, pārņemot Atgriešanas direktīvas nosacījumus, standartizēja nacionālo atgriešanas procedūru, veicot grozījumus Imigrācijas likumā un tam pakārtotajos normatīvajos aktos.

Kopš Atgriešanas direktīvas pārņemšanas par katru trešo valstu pilsoni, kurš nelikumīgi uzturas Latvijā, izdod atgriešanas lēmumu.

Pirms Atgriešanas direktīvas pārņemšanas, gadījumā, kad tika konstatēta trešās valsts pilsoņa nelikumīga uzturēšanās un viņš izceļoja no Latvijas, šķērsojot Eiropas Savienības (turpmāk - ES) ārējo robežu, atgriešanas lēmums netika izdots. Šādos gadījumos trešo valstu pilsoņus administratīvi sodīja un ļāva viņiem izceļot no Latvijas.

Šajā maza apjoma izpētes darbā ir apskatīti trīs jautājumu bloki:

1) Ieceļošanas aizliegumi. Sadaļā ir apskatīta Latvijas prakse, piemērojot Atgriešanas direktīvā noteiktos standartus ieceļošanas aizliegumu noteikšanai, pārskatīšanai un atcelšanai vai apturēšanai, kā arī ES dalībvalstu un trešo valstu sadarbība un informācijas apmaiņa par noteiktajiem ieceļošanas aizliegumiem. Pētījumā ir detalizēti izvērtēta ieceļošanas aizliegumu Latvijas un Šengenas līguma dalībvalstu teritorijā piemērošanas, izpildes un kontroles kārtība un prakse. Pārskatā ir iekļauti izvērsti dati un informācija par minētajiem jautājumiem.

2) Atpakaļuzņemšanas (readmisijas) nolīgumi. Sadaļā ir sniegts izsmeļošs pārskats par atgriešanas procedūru piemērošanu, tai skaitā atpakaļuzņemšanas nolīgumu, kas noslēgti starp ES un trešajām valstīm, un Latviju un trešo valsti, īstenošanas nosacījumiem.

Tāpat sniegta informācija par ES un Latvijas spēkā esošo atpakaļuzņemšanas nolīgumu īstenošanas aspektiem, īpatnībām, labāko piemērošanas praksi un ar to īstenošanu saistītām problēmām. Tika analizēta atpakaļuzņemšanas nolīgumu piemērošanas prakse atkarībā no atgriešanas procedūras veidiem: piespiedu izraidīšanas vai brīvprātīgās atgriešanās un līgumu veidiem (ES vai Latvijas noslēgtie līgumi). Jāatzīmē, ka Valsts robežsardze nav piemērojusi Latvijas noslēgtos atpakaļuzņemšanas nolīgumus ar trešajām valstīm.

3) Reintegrācijas atbalsts. Sadaļā ir apskatīta ieceļošanas aizliegumu un atpakaļuzņemšanas nolīgumu ietekme uz reintegrācijas palīdzības sniegšanu. Tiek aplūkotas sadarbības formas un mehānisms starp iestādēm, kas nosaka ieceļošanas aizliegumus, īsteno atpakaļuzņemšanas nolīgumus un sniedz reintegrācijas atbalstu.

Secinājumi.

Aplūkojot atgriešanas procedūras praktisko piemērošanu, atklājās, ka gadījumu skaits, kad atgriešanas lēmumam pievieno ieceļošanas aizliegumu ir ievērojami mazāks nekā kopējais pieņemto atgriešanas lēmumu skaits. Atgriešanas lēmumam, kas izpildāms piespiedu kārtā, obligāti pievieno ieceļošanas aizliegumu. Savukārt, ja atgriešanas lēmums ir izpildāms brīvprātīgi, iestāde, kura pieņem

¹⁷ Imigrācijas likums. – Ziņotājs, Nr.169, 20.11.2002. – [stājās spēkā 01.05.2003.]

atgriešanas lēmumu, katru gadījumu vērtē atsevišķi un var pievienot lēmumam ieceļošanas aizliegumu.

Jāatzīmē, ka Latvijā atpakaļuzņemšanas nolīgumus piemēro tikai piespiedu izraidīšanas procedūras gadījumos un piemēroti it tikai ES noslēgtie atpakaļuzņemšanas nolīgumi. Latvijā nav bijuši skaitliski daudz atpakaļuzņemšanas nolīgumu piemērošanas gadījumu, taču tas neliedz raksturot tos kā efektīvu instrumentu trešo valstu pilsoņu izraidīšanā, kas ļauj vienlaicīgi nodrošināt ātru, saskaņotu un efektīvu atpakaļatgriešanas procedūru, ievērojot cilvēka tiesības, īpaši, ja trešo valstu pilsonis ir mazāk aizsargāta persona.

Starptautiskā Migrācijas organizācija sniedz reintegrācijas palīdzību trešo valstu pilsoņiem Eiropas Atgriešanas fonda līdzfinansēta „Brīvprātīgās atgriešanās un reintegrācijas palīdzības sniegšana Latvijā, 2013.-2014. gads” projekta ietvaros. Reintegrācijas palīdzību saņem apmēram viena trešdaļa no visiem trešo valstu pilsoņiem, kuriem ir izsniegts izbraukšanas rīkojums. Mazāk aizsargātajiem trešo valstu pilsoņiem ir priekšroka reintegrācijas palīdzības saņemšanai.

3. IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMI

3.1 Ieceļošanas aizliegumu tiesiskais ietvars: ieceļošanas aizliegumu piemērošanas pamatojums un trešo valstu pilsoņu grupas, kurām var piemērot ieceļošanas aizliegumus

Latvijā automātiski piemēro ieceļošanas aizliegumu, gadījumos, kad trešās valsts pilsonis nav ievērojis atgriešanās pienākuma izpildi vai arī, kad nav noteikts brīvprātīgas izceļošanas laika posms.

Ieceļošanas aizliegumu izdod, izvērtējot katru izbraukšanas rīkojumu atsevišķi.

Tabula 3.1

Ieceļošanas aizlieguma piemērošanas pamatojums

Ieceļošanas aizlieguma piemērošanas pamatojums	Informācija par kritērijiem/indikatoriem, kurus lieto, lai izlemtu vai konkrētie apstākļi ir piemērojami individuālos gadījumos
--	---

LABĀ PRAKSE NELIKUMĪGO MIGRANTU ATGRIEŠANĀ UN REINTEGRĀCIJĀ: LATVIJAS IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU POLITIKA UN ATPAKAĻUZŅEMŠANAS NOLĪGUMU STARP LATVIJU UN TREŠAJĀM VALSTĪM IZMANTOŠANA

Bēgšanas iespējamība ¹⁸	Trešās valsts pilsonis slēpj identitāti, atsakās sadarboties, ieceļojis, izvairoties no robežpārbaudēm, izmantojis viltotus dokumentus, iesaistīts nelikumīgās imigrācijas veicināšanā, notiesāts par noziedzīgo nodarījumu, iepriekš izvairījies no izraidīšanas, nav izpildījis pienākumu izceļot brīvprātīgi, nav ievērojis aizturēšanai alternatīvā līdzekļa nosacījumus, aizbēdzis no izmitināšanas centra, ieceļojis ar spēkā esošo ieceļošanas aizliegumu u.c.
Trešās valsts pilsonis apdraud sabiedrisko kārtību, sabiedrības drošību vai valsts drošību ¹⁹ .	Kompetento iestāžu (Latvijas vai ārvalstu tiesībsargājošo iestāžu sniegtā informācija) atzinums.
Likumīgas uzturēšanās pieteikums ir atzīts par nepārprotami nepamatotu vai tā pamatā ir krāpšana ²⁰	Pieprasot uzturēšanās atļauju, trešās valsts pilsonis sniedzis nepatiesas ziņas vai uzturēšanās atļaujas pieprasīšana ir nepārprotami nepamatota.
Nav izpildīts pienākums izceļot brīvprātīgi ²¹	Trešās valsts pilsonis nav izpildījis pienākumu izceļot brīvprātīgi, izvairās no atgriešanas procedūras vai traucē tās sagatavošanu, tiek konstatēta bēgšanas iespējamība.
Trešās valsts pilsonim anulēta vīza	Vīzas anulēšanas fakts.
Trešās valsts pilsonis iesaistīts kontrabandā	Konstatēts kontrabandas gadījums
Trešās valsts pilsonis ir izcietis sodu par noziedzīgu nodarījumu	Soda izciešana, ņemot vērā izdarītā nozieguma smagumu. Katrs gadījums tiek izskatīts individuāli.
Tiesa kriminālprocesā ietvaros ir trešās valsts pilsonim noteikusi papildsodu – izraidīšanu no Latvijas	Katrs gadījums tiek izskatīts individuāli.

Tabula 3.2

Ieceļošanas aizlieguma nepiemērošanas pamatojums

Ieceļošanas aizlieguma	Informācija par
------------------------	-----------------

¹⁸ Kā noteikts Atgriešanas direktīvas 11.pantā (1) un 7.pantā (4).

¹⁹ Kā noteikts Atgriešanas direktīvas 11.pantā (1) un 7.pantā (4).

²⁰ Kā noteikts Atgriešanas direktīvas 11. un 7.pantā (4).

²¹ Kā noteikts Atgriešanas direktīvas 11.pantā (1)(b).

LABĀ PRAKSE NELIKUMĪGO MIGRANTU ATGRIEŠANĀ UN REINTEGRĀCIJĀ: LATVIJAS IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU POLITIKA UN ATPAKAĻUZNĒMŠANAS NOLĪGUMU STARP LATVIJU UN TREŠAJĀM VALSTĪM IZMANTOŠANA

nepiemērošanas pamatojums	kritērijiem/indikatoriem, kurus lieto, lai izlemtu vai konkrētie apstākļi ir piemērojami individuālos gadījumos
Humāni apsvērumi	Katrs gadījums tiek vērtēts individuāli
Tiesības uz ģimenes dzīvi (Pants 8 ECHR)	Katrs gadījums tiek vērtēts individuāli
Veselības stāvoklis	Katrs gadījums tiek vērtēts individuāli

Tabula 3.3

Trešo valstu pilsoņu grupas, kurām var noteikt ieceļošanas aizliegumu

Trešo valstu pilsoņu grupas, kurām var noteikt ieceļošanas aizliegumu ²²	Kas izpilda atgriešanās rīkojumu brīvprātīgi (Jā/Nē)	Kas nepilda pienākumu izceļot brīvprātīgi (Jā/Nē)
Trešo valstu pilsoņi, kas Latvijā uzturas nelikumīgi (tai skaitā personas, kuras pārsniedz uzturēšanās atļaujas/vīzas termiņu, noraidītie pretendenti uz starptautisko aizsardzību, trešo valstu pilsoņi, kas valstī ir ieceļojuši nelikumīgi)	Jā.	Jā.
Trešo valstu pilsoņi, kuri saņem atteikumu ieceļot saskaņā ar Šengenas Robežu kodeksa 13.pantu.	Latvija šādos gadījumos nepiemēro atgriešanas procedūru saskaņā ar Atgriešanas direktīvas 2.panta 2.punkta a) apakšpunktu. Šajā gadījumā trešās valsts pilsonim var noteikt ieceļošanas aizliegumu ārpus atgriešanas procedūras.	Latvija šādos gadījumos nepiemēro atgriešanas procedūru saskaņā ar Atgriešanas direktīvas 2.panta 2.punkta a) apakšpunktu. Šajā gadījumā trešās valsts pilsonim var noteikt ieceļošanas aizliegumu ārpus atgriešanas procedūras.
Trešo valstu pilsoņi, kurus atbildīgās iestādes ir aizturējušas vai notvērušas, saistībā ar nelikumīgu dalībvalsts zemes, jūras vai gaisa ārējās robežas šķērsošanu un, kuras pēc tam nav ieguvušas atļauju vai tiesības uzturēties konkrētajā dalībvalstī	Jā.	Jā.

²² Pamatojoties uz Atgriešanas direktīvas 2 pantu.

Trešo valstu pilsoņi, kuriem ir noteikts krimināllikuma sods – izraidīšana.	Attiecībā uz trešās valsts pilsoni, kurš ir pakļauts atgriešanai kā kriminālsodam, nevar tikt piemērota brīvprātīga atgriešana.	Tiesa kriminālprocesa ietvaros kā papildsodu var trešās valsts pilsonim noteikt izraidīšanu no Latvijas un ieceļošanas aizliegumu no 3 līdz 10 gadiem. Latvija šādos gadījumos nepiemēro atgriešanas procedūru saskaņā ar Atgriešanas direktīvas 2.panta 2.punkta b) apakšpunktu.
---	---	--

Trešo valstu pilsoņiem ieceļošanas aizliegumus ir tiesīgas piemērot Valsts robežsardzes un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes amatpersonas.

Saskaņā ar Atgriešanas direktīvas nosacījumiem, nosakot ieceļošanas aizliegumu atgriešanas lietās, vienlaicīgi tiek noteikts arī Šengenas informācijas sistēmas (SIS) aizliegums. Ja lēmumam par brīvprātīgu izceļošanu nolemj pievienot ieceļošanas aizliegumu, tad pievieno gan nacionālo ieceļošanas aizliegumu, gan SIS aizliegumu vienlaicīgi. Lēmumam par piespiedu izraidīšanu obligāti pievieno nacionālo ieceļošanas aizliegumu un Šengenas informācijas sistēmas aizliegumu vienlaicīgi. Ja ieceļošanas aizliegums nav saistīts ar atgriešanas procedūru, trešās valsts pilsonim var noteikt tikai nacionālo ieceļošanas aizliegumu vai arī nacionālo ieceļošanas aizliegumu un SIS aizliegumu kopā.

3.2 Ieceļošanas aizlieguma praktiskā piemērošana

3.2.1. Trešo valstu pilsoņu informēšana par ieceļošanas aizlieguma piemērošanu

Ja trešās valsts pilsonis nelikumīgi uzturas Latvijas teritorijā un ieceļošanas aizliegums ir iekļauts atgriešanas lēmumā, trešās valsts pilsoni ar šo lēmumu iepazīstina iestāde, kura pieņēma lēmumu (Valsts robežsardze vai Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde). Gadījumā, ja trešās valsts pilsonis ir aizturēts un izmitināts Valsts robežsardzes struktūrvienībās, tad Valsts robežsardzes amatpersonas iepazīstina trešās valsts pilsoni ar Valsts robežsardzes vai Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes pieņemto lēmumu. Ja atgriešanas lēmums pieņemts bez trešās valsts pilsoņa klātbūtnes (*in absentia*), lēmumu trešās valsts pilsonim nosūta pa pastu vai ar Ārlietu ministrijas Konsulārā departamenta starpniecību.

Ja ieceļošanas aizliegums saistīts ar draudiem valsts drošībai vai sabiedriskajai kārtībai, un trešās valsts pilsonis uzturas Latvijā, viņu ar lēmumu iepazīstina Valsts robežsardze. Savukārt, ja trešās valsts pilsonis neatrodas Latvijā, lēmumu izsniedz pēc viņa pieprasījuma.

3.2.2. Trešo valstu pilsoņu tiesības pārsūdzēt lēmumu par ieceļošanas aizliegumu

Saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem trešās valsts pilsonim ir tiesības pārsūdzēt lēmumu par ieceļošanas aizliegumu, iesniedzot iesniegumu šādās instancēs:

- iekšlietu ministra pieņemto lēmumu (saistīts ar draudiem valsts drošībai vai sabiedriskajai kārtībai) - Augstākajā tiesā (Imigrācijas likuma 61.panta sestā daļa),

LABĀ PRAKSE NELIKUMĪGO MIGRANTU ATGRIEŠANĀ UN REINTEGRĀCIJĀ: LATVIJAS IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU POLITIKA UN ATPAKAĻUZNĒMŠANAS NOLĪGUMU STARP LATVIJU UN TREŠAJĀM VALSTĪM IZMANTOŠANA

- ja iekšlietu ministra lēmums pieņemts, pamatojoties uz valsts drošības iestādes izlūkošanas vai pretizlūkošanas darbību rezultātā iegūto informāciju - ģenerālprokuroram (Imigrācijas likuma 61.panta astotā daļa);

atgriešanas lēmumā iekļauto ieceļošanas aizliegumu – Administratīvā rajona tiesā (Imigrācijas likuma 50.1 pants).

Ārlietu ministra lēmums par personas iekļaušanu nevēlamo personu sarakstā (persona non grata) nav pārsūdzams (Imigrācijas likuma 61.panta septītā daļa).

Tabula 3.4.

Ieceļošanas aizliegumu atcelšana un apturēšana

Trešo valstu pilsoņu grupas, kurām var nepiemērot ieceļošanas aizliegumu, to atcelt vai apturēt	Informācija par pielietotajiem kritērijiem/indikatoriem ieceļošanas aizlieguma atcelšanai vai apturēšanai
Trešo valstu pilsoņi, kuri var apliecināt, ka saskaņā ar izbraukšanas rīkojumā noteikto pienākumu ir atstājuši dalībvalsts teritoriju	Trešās valsts pilsonis var pierādīt, ka ir pilnībā izpildījis lēmumā par brīvprātīgo atgriešanos noteikto pienākumu.
Cilvēku tirdzniecības upuri, kuriem pamatojoties uz Padomes direktīvu 2004/81/EC ir piešķirta/izsniegta uzturēšanās atļauja (ja šie trešās valsts pilsoņi neapdraud valsts drošību, sabiedrisko kārtību vai drošību)	Ieceļošanas aizliegumu neietver lēmumā par brīvprātīgo atgriešanos attiecībā uz trešās valsts pilsoni, kurš ir cilvēktirdzniecības upuris, izņemot gadījumu, ja šis trešās valsts pilsonis apdraud valsts drošību, sabiedrisko kārtību vai drošību. Savukārt, ja ieceļošanas aizliegums bija noteikts atgriešanas lēmumā, to var atcelt vai apturēt, ja ir mainījušies apstākļi, humānu apsvērumu dēļ, vai ievērojot neizraidīšanas principu.
Nepilngadīgie	Ievērojot bērnu tiesisko interešu aizsardzību, parasti nepilngadīgām personām netiek noteikts ieceļošanas aizliegums. Imigrācijas likuma 46.panta trešajā daļā noteikts, ka attiecībā uz nepilngadīgajiem trešās valsts pilsoņiem var tikt piemērots labvēlīgākais nosacījums: - pieņemot lēmumu par piespiedu izraidīšanu, var nenoteikt ieceļošanas aizliegumu. Savukārt, ja ieceļošanas aizliegums bija noteikts atgriešanas lēmumā, to var atcelt vai apturēt, ja ir mainījušies apstākļi, humānu apsvērumu dēļ, vai ievērojot neizraidīšanas principu.
Nepavadīti nepilngadīgie	Praksē šīm trešo valsts pilsoņu kategorijām ieceļošanas aizliegumu nenosaka humānu apsvērumu dēļ, jo tās ir mazāk aizsargātas personas.
Personas ar kustību traucējumiem	Savukārt, ja ieceļošanas aizliegums bija noteikts atgriešanas lēmumā, to var atcelt vai apturēt, ja ir mainījušies apstākļi, humānu apsvērumu dēļ, vai ievērojot neizraidīšanas principu.
Veci cilvēki	
Grūtnieces	
Vientuļie vecāki ar nepilngadīgiem bērniem	

Personas ar nopietnām slimībām	
Personas ar garīgās attīstības traucējumiem	
Personas, kuras ir bijušas pakļautas spīdzināšanai, izvarošanai vai cita nopietna veida psiholoģiskai, fiziskai vai seksuālai vardarbībai (piemēram, sieviešu dzimumorgānu izkropļošana)	

Valsts robezsardzes vai Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes vadītājs var apturēt vai atcelt savas iestādes amatpersonas izdoto atgriešanas lēmumu un tajā ietverto nacionālo ieceļošanas aizliegumu un SIS aizliegumu.

3.3. Dalībvalstu sadarbība un informācijas apmaiņas iespējas

Latvija ievada brīdinājumus Šengenas informācijas sistēmā visos gadījumos, kad ir pieņemts lēmums par ieceļošanas aizliegumu Šengenas dalībvalstu teritorijā. Ieceļošanas aizliegumu Šengenas dalībvalstu teritorijā obligāti nosaka gadījumos, ja trešās valsts pilsoni izraida piespiedu kārtā (izņēmums, ja trešās valsts pilsonis ir cilvēku tirdzniecības upuris vai nepilngadīgs trešās valsts pilsonis). Citos gadījumos šo aizliegumu var pievienot lēmumam par brīvprātīgo atgriešanos, vai noteikt ar atsevišķu lēmumu gadījumā, ja anulēta vai atcelta vīza, pieņemts lēmums par atteikumu ieceļot ES dalībvalstu teritorijā.

Informācija par noteiktajiem ieceļošanas aizliegumiem Šengenas dalībvalstu teritorijā ir pieejama Šengenas informācijas sistēmā. Informāciju par Latvijas ieceļošanas aizliegumiem sniedz citai dalībvalstij pēc pieprasījuma vai pēc Latvijas iniciatīvas.

Nepieciešamības gadījumā var sagatavot un nodot šādu informāciju:

- a) piemēroto ieceļošanas aizliegumu skaits;
- b) personu identitāte, kurām ir piemērots ieceļošanas aizliegums;
- c) ieceļošanas aizliegumu piemērošanas iemesli;
- d) lēmumi par ieceļošanas aizliegumu atcelšanu un to pamatojums;
- e) lēmumi par ieceļošanas aizliegumu apturēšanu un to pamatojums;

Pamatinformācija par ieceļošanas aizliegumu Šengenas dalībvalstu teritorijā ir pieejama Šengenas informācijas sistēmā. Gadījumā, ja nepieciešama papildu informācija par lietas apstākļiem vai informācija par Latvijas ieceļošanas aizliegumiem, kā arī gadījumā, ja Latvija vēlas iegūt informāciju no citas ES dalībvalsts, visbiežāk tas notiek, izmantojot e-pastu vai oficiālo saraksti. Parasti šāda veida informāciju Latvija pieprasa, izmantojot valsts nacionālos kontaktpunktus.

Konsultēšanās procedūra tiek veikta ikreiz, kad tiek konstatēts, ka persona, kurai Latvijā jāsaņem uzturēšanās atļauja, ir iekļauta Šengenas Informācijas sistēmā nolūkā liegt ieceļošanu un personas uzturēšanās atļaujas pieprasījums ir saistīts ar ģimenes apvienošanu vai pastāv humāni apstākļi uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai. Gadījumos, kad persona vēlas būt nodarbināta Latvijā, studēt, vai ir

LABĀ PRAKSE NELIKUMĪGO MIGRANTU ATGRIEŠANĀ UN REINTEGRĀCIJĀ: LATVIJAS IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU POLITIKA UN ATPAKAĻUZŅEMŠANAS NOLĪGUMU STARP LATVIJU UN TREŠAJĀM VALSTĪM IZMANTOŠANA

cits uzturēšanās atļaujas pieprasīšanas iemesls, konsultācijas netiek veiktas, bet persona saņem uzturēšanās atļaujas atteikumu, pamatojoties uz to, ka dati iekļauti Šengenas Informācijas sistēmā.

Atbildīgā iestāde par uzturēšanās atļauju piešķiršanu ir Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, savukārt konsultēšanās tiek veiktas ar SIRENE biroja starpniecību – nosūtot pieprasījuma veidlapu dalībvalstij, kura ziņojumu iekļāvusi Šengenas Informācijas sistēmā. Konsultēšanās tiek veikta, lai noteiktu pārkāpuma raksturu, par kādu personas dati iekļauti Šengenas Informācijas sistēmā. Ja pārkāpums atbilst kādam no uzturēšanās atļaujas atteikuma iemesliem, kādi norādīti Imigrācijas likumā, uzturēšanās atļaujas izsniegšana tiek atteikta, savukārt ja personas nodarījums saistīts ar, piemēram, maznozīmīgu vīzu režīma pārkāpumu, uzturēšanās atļauja, visticamāk, tiks piešķirta un dalībvalstij, kas iekļāvusi ziņojumu Šengenas Informācijas sistēmā, tiks lūgts personas datus no Šengenas Informācijas sistēmas izslēgt.

Latvijas rīcībā nav precīzu statistikas datu par gadījumiem, kad ir izsniegta uzturēšanās atļauja trešās valsts pilsonim, kuram kāda cita dalībvalsts ir piemērojusi ieceļošanas aizliegumu, bet gada laikā Latvija izsniedz apmēram 4-5 uzturēšanās atļaujas vai ierobežota teritoriālā derīguma vīzas pēc konsultāciju veikšanas ar dalībvalstīm, kas noteikušās trešās valsts pilsoņiem ieceļošanas aizliegumus Šengenas dalībvalstu teritorijā.

Visbiežāk atļaujas tiek izsniegtas Latvijas pilsoņu laulātajiem, kuru dati Šengenas informācijas sistēmā iekļauti pirms laulību noslēgšanas ar Latvijas pilsoni. Tā kā Savienības pilsoņa ģimenes locekļi Šengenas informācijas sistēmā var tikt iekļauti tikai ļoti nopietna sabiedriskās kārtības vai valsts drošības apdraudējuma gadījumā, un Latvija nekad nav saņēmusi informāciju no attiecīgās dalībvalsts, ka šādi riski konkrētajā gadījumā pastāv, ir ticis pieņemts lēmums izsniegt uzturēšanās atļauju un lūgts attiecīgajai dalībvalstij dzēst ziņojumu no Šengenas informācijas sistēmas.

Tabula 3.6.

Ieceļošanas aizliegumi

Indikatorī*	2009	2010	2011	2012	2013
(attiecas uz 12 mēnešu periodu)					
Piemēroto ieceļošanas aizliegumu skaits	181	169	284	398	297
Lēmumu skaits, kas atceļ ieceļošanas aizliegumus	14	18	28	11	7
Lēmumu skaits, kas aptur ieceļošanas aizliegumus	2	3	5	3	9
Personu skaits, kurām ir piemērots ieceļošanas aizliegumus un kuras ir atkārtoti aizturētas valstī (ne uz robežas)	1	1	1	0	1

LABĀ PRAKSE NELIKUMĪGO MIGRANTU ATGRIEŠANĀ UN REINTEGRĀCIJĀ: LATVIJAS IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU POLITIKA UN ATPAKAĻUZŅEMŠANAS NOLĪGUMU STARP LATVIJU UN TREŠAJĀM VALSTĪM IZMANTOŠANA

Personu, kurām ir izsniegts ieceļošanas aizliegums un kuras ir brīvprātīgi atgriezušās ģpatsvars no kopējā personu skaita, kurām ir izsniegts ieceļošanas aizliegums.	24 %	43%	83%	87%	89%
Personu, kuras ir atgriezušās brīvprātīgi un kurām nav piemērots ieceļošanas aizliegums ģpatsvars no kopējā personu skaita, kurām ir izsniegts izbraukšanas rĳkojums.	11 %	31%	76%	183%	87%

*Indikatori izstrādāti, lai novērtētu ieceļošanas aizliegumu efektivitāti, ko dalĳbvalstis izmanto ilgspējĳga atgriešanas rezultāta nodrošināšanai.

Datu avots: Pilsonĳbas un migrācĳjas lietu pārvalde

Tabula 3.7.

ieceļošanas aizliegumu piemērošanas praktiskie izaicinājumi

Ar ieceļošanas aizliegumiem saistĳtie izaicinājumi	Iemesli
Daļa trešo valstu pilsoņu neievēro ieceļošanas aizliegumu	Problēma pastāv gadĳjumos, kad ir noteikts tikai Latvijas ieceļošanas aizliegums, jo tas nav šķērsliis citas ES dalĳbvalsts ieceļošanas vĳzas saņemšanai, kā arī nav iespējams konstatēt visus trešo valstu pilsoņus, kuri mēģina ieceļot Latvijā, šķērsojot dalĳbvalstu iekšējās robežas, jo pie iekšējām robežām veic tikai imigrācĳjas kontroli izlases kārtĳbā.
Ir sarežģĳti kontrolēt pakļaušanos ieceļošanas aizliegumiem	
Ir sarežģĳti nodrošināt sadarbĳbu ar citām ES dalĳbvalstĳm ieceļošanas aizliegumu piemērošanā	Latvijai nav problēmu sadarbĳbā ar citām ES dalĳbvalstĳm ieceļošanas aizliegumu piemērošanā. Sadarbĳba notiek pēc nepieciešamĳbas.
Ir sarežģĳti nodrošināt sadarbĳbu ar izcelsmes valsti ieceļošanas aizliegumu piemērošanā	Nav nepieciešamĳbas sadarbĳties ar trešās valsts pilsoņa izcelsmes valsti ieceļošanas aizliegumu piemērošanā. Sadarbĳba notiek ar mērķi identificēt trešās valsts pilsoni un noformēt viņam ceļošanas dokumentu.

3.3.1. Ieceļošanas aizliegumu piemērošanas labā prakse

LABĀ PRAKSE NELIKUMĪGO MIGRANTU ATGRIEŠANĀ UN REINTEGRĀCIJĀ: LATVIJAS IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU POLITIKA UN ATPAKAĻUZŅEMŠANAS NOLĪGUMU STARP LATVIJU UN TREŠAJĀM VALSTĪM IZMANTOŠANA

Kā labāko praksi Latvija var minēt EUROSUR ietvaros izveidotā Nacionālā koordinācijas centra (*National Coordination Centre (NCC)*) darbību. NCC ir Valsts robežsardzes sastāvā un darbojas diennakts režīmā. Izmantojot NCC, pastāv iespēja apmainīties ar šādu informāciju:

- 1) par noteiktajiem ieceļošanas aizliegumiem;
- 2) par trešās valsts pilsoņa izceļošanu no ES dalībvalstu teritorijas;
- 3) par konkrēta gadījuma apstākļiem, kam ir nozīme ieceļošanas aizlieguma pārskatīšanā, ja trešās valsts pilsonis apstrīd noteikto ieceļošanas aizliegumu,
- 4) par trešās valsts pilsoņa uzturēšanās apstākļiem citā ES dalībvalstī, vērtējot apstākļus ieceļošanas aizlieguma noteikšanai, gadījumā, kad pieņem atgriešanas lēmumu "in absentia" procedūrā.

Kā vēl viens piemērs labai praksei ieceļošanas aizliegumu noteikšanā jāmin Imigrācijas likumā ietvertais nosacījums, ka brīvprātīgās atgriešanās gadījumā lēmuma pieņēmējs ir tiesīgs izvērtēt, vai konkrētajā gadījumā ir vispār nosakāms ieceļošanas aizliegums. Praksē ieceļošanas aizliegumu nenosaka mazāk aizsargātām personām, cilvēktirdzniecības upuriem, kā arī personām, kurām ir ciešas ģimenes saites Latvijā (laulātie, bērni).

4. ATPAKAĻUZŅEMŠANAS NOLĪGUMI²³

Valsts robežsardze ir atbildīgā institūcija par atpakaļuzņemšanas nolīgumu ar trešajām valstīm piemērošanu.

4.2 ES atpakaļuzņemšanas nolīgumi

Tabula 4.1

ES atpakaļuzņemšanas nolīgumu kopējais piemērošanas skaits Latvijā

	Kopējais ES atpakaļuzņemšanas nolīgumu pieprasījumu skaits				Gadījumi skaits, kas bija saistīti ar brīvprātīgo atgriešanos			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Pavisam	1	6	11	3	0	0	0	0
Pašu pilsoņi	1	0	11	3	0	0	0	0
Trešo valstu pilsoņi (ieskaitot bezvalstniekus)	0	6	0	0	0	0	0	0

Datu avots: Valsts robežsardze

Tabula 4.2

LABĀ PRAKSE NELIKUMĪGO MIGRANTU ATGRIEŠANĀ UN REINTEGRĀCIJĀ: LATVIJAS IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU POLITIKA UN ATPAKAĻUŅĒMŠANAS NOLĪGUMU STARP LATVIJU UN TREŠAJĀM VALSTĪM IZMANTOŠANA

ES atpakaļuzņemšanas nolīguma ar Krievijas Federāciju piemērošanas gadījumu skaits

	ES atpakaļuzņemšanas nolīguma piemērošanas gadījumu skaits.				Pieprasījumu skaits, kas saistīts ar brīvprātīgo atgriešanos.			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Pavisam	1	6	10	3	0	0	0	0
Pašu pilsoņi	1	0	10	3	0	0	0	0
Trešo valstu pilsoņi (ieskaitot bezvalstniekus)	0	6	0	0	0	0	0	0

Datu avots: Valsts robežsardze

Tabula 4.3

ES atpakaļuzņemšanas nolīguma ar Ukrainu piemērošanas gadījumu skaits

	ES atpakaļuzņemšanas nolīguma piemērošanas gadījumu skaits				Pieprasījumu skaits, kas saistīts ar brīvprātīgo atgriešanos			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Pavisam	0	0	1	0	0	0	0	0
Pašu pilsoņi	0	0	1	0	0	0	0	0
Trešo valstu pilsoņi (ieskaitot bezvalstniekus)	0	0	0	0	0	0	0	0

Datu avots: Valsts robežsardze

Tabula 4.6

ES atpakaļuzņemšanas nolīgumu efektivitātes indikatori

Indikatori	2009	2010	2011	2012	2013
Nosūtīto atpakaļuzņemšanas pieprasījumu skaits	3	1	6	11	3
Atpakaļuzņemšanas pieprasījumu, kas saņēma pozitīvu atbildi, skaits	3	1	1	3	3

LABĀ PRAKSE NELIKUMĪGO MIGRANTU ATGRIEŠANĀ UN REINTEGRĀCIJĀ: LATVIJAS IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU POLITIKA UN ATPAKAĻUŅĒMŠANAS NOLĪGUMU STARP LATVIJU UN TREŠAJĀM VALSTĪM IZMANTOŠANA

Ceļošanas dokumentu pieprasījumu skaits atpakaļuzņemšanas iesniegumu kontekstā	2	0	0	0	0
Trešo valstu izsniegto ceļošanas dokumentu skaits pēc pozitīvas atbildes saņemšanas	0	0	0	3	3
Veiksmīgi īstenoto personu atgriešanu skaits	3	1	0	2	4 (par vienu personu pieprasījums tika nosūtīts un ceļošanas dokuments saņemts 2012.gadā)

Datu avots: Valsts robežsardze

ES atpakaļuzņemšanas nolīgumu piemērošana ļauj:

- 1) veikt to trešās valsts pilsoņu atgriešanu, kuri nevēlas atgriezties savā izcelsmes valstī, valstī, kurā viņiem ir tiesības uzturēties vai tranzīta valstī;
- 2) noteikt valstisko piederību gadījumā, ja nav dokumentālo pierādījumu, kas apstiprina trešās valsts pilsoņa valstisko piederību, un nav iespējams tos iegūt;
- 3) noformēt trešās valsts pilsonim, kurš nevēlas atgriezties, atgriešanās apliecību,
- 4) saskaņot trešās valsts pilsoņa atpakaļnodošanu un ievietot mazāk aizsargātas personas specializētajās iestādēs, ja objektīvu iemeslu dēļ tās nav spējīgas izpildīt brīvprātīgās atgriešanas lēmumu.

4.3 Atsevišķi noslēgtie divpusējie atpakaļuzņemšanas nolīgumi

Latvijas un trešo valstu noslēgtie līgumi par personu, kuras nelikumīgi uzturas valstī, atpakaļuzņemšanu:

- Armēnija (parakstīts 26.06.2002, spēkā no 17.05.2003.),
- Gruzija (parakstīts 11.07.2008., spēkā no 13.01.2009.),
- Kazahstānas Republika (parakstīts 16.09.2011., nav spēkā),
- Ukraina (24.07.1997. spēkā no 17.05.1998),
- Uzbekistānas Republika (parakstīts 07.04.2004. spēkā no 17.06.2004.)

Laika posmā no 2010.gada 1.janvāra līdz 2014.gada 1.janvārim Latvijas atbildīgās amatpersonas nepiemēroja divpusējos atpakaļuzņemšanas nolīgumus ar trešajām valstīm.

Latvija piemēro atpakaļuzņemšanas nolīgumus tikai piespiedu izraidīšanas procedūrā, it īpaši gadījumos, kad trešās valsts pilsonis nevēlas izceļot vai viņam nav ceļošanas dokumenta un viņš nevēlas atgriezties, vai viņš ir mazāk aizsargāta persona un objektīvu iemeslu dēļ tā nav spējīga izpildīt brīvprātīgās atgriešanas lēmumu.

5. IECEĻOŠANAS AIZLIEGUMU UN ATPAKAĻUŅĒMŠANAS NOLĪGUMU SINERĢIJA AR REINTEGRĀCIJAS PALĪDZĪBAS SNIEGŠANU

Latvijas iestādes, kas pieņem lēmumus par ieceļošanas aizlieguma noteikšanu, nekonsultējas ar attiecīgās trešās valsts iestādēm, kā arī nav paredzēta informācijas sniegšana par noteikto ieceļošanas aizliegumu. Šāda informācija var tikt sniegta pēc attiecīgās trešās valsts pieprasījuma, vērtējot katru pieprasījumu atsevišķi.

Šobrīd tikai 1/3 no visiem trešo valstu pilsoņiem, kas brīvprātīgi atgriežas, ir iespējams piedāvāt reintegrācijas palīdzību. Priekšroka tiek dota trešo valstu pilsoņiem no mazāk aizsargātajām grupām. Personām, kurām ir piemērots ieceļošanas aizliegums, arī ir iespēja pieteikties reintegrācijas palīdzībai. IOM Rīgas birojs nav iesaistīts reintegrācijas palīdzības sniegšanā personām, kas atgriežas, pamatojoties uz atpakaļuzņemšanas nolīgumiem, jo Latvija atpakaļuzņemšanas nolīgumus piemēro tikai piespiedu izraidīšanai. Lai veicinātu un uzlabotu sadarbību trešās valsts pilsoņu brīvprātīgās atgriešanās jomā, Valsts robežsardze un Starptautiskās Migrācijas organizācija 2012.gada 23.novembrī parakstīja vienošanos. Sadarbība vienošanās ietvaros nodrošinās trešās valsts pilsoņu efektīvu atgriešanos.

Tāpat arī vairāku gadu garumā Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde veiksmīgi sadarbojas ar Starptautiskās migrācijas organizāciju, lai nodrošinātu un veicinātu trešo valstu pilsoņu brīvprātīgu atgriešanos izcelsmes valstīs.

Starptautiskās migrācijas organizācijas, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes un Valsts robežsardzes pārstāvji regulāri tiekas dažādu Eiropas Atgriešanās fondu projektu ietvaros, lai risinātu jautājumus un apspriestu aktualitātes brīvprātīgās atgriešanās jomā, tai skaitā par ieceļošanas aizliegumu noteikšanu un reintegrācijas pasākumiem.

6. STATISTIKA

Tabula.6.1.
Atgriešanas lēmumi (2009 -2013)

	2009	2010	2011	2012	2013
Piespiedu atgriešanas lēmumu skaits	145	94	54	54	33
Izbraukšanas rīkojumu skaits	69	104	1004	2010	2047

Datu avots: Valsts robežsardze un Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde

7. SECINĀJUMI

Pēc Atgriešanas direktīvas pārņemšanas strauji pieauga atgriešanas lēmumu skaits, ko apliecina statistikas dati, piemēram, 2010.gadā tika pieņemti 104 izbraukšanas rīkojumi un 97 piespiedu atgriešanas lēmumi, savukārt 2013.gadā - 2047 izbraukšanas rīkojumi un 33 piespiedu atgriešanas lēmumi.

Ir svarīgi atzīmēt, ka izbraukšanas rīkojumu skaita ievērojamais pieaugums neliecina par nelikumīgās imigrācijas pieaugumu kā tādu, bet ir saistīts ar izmaiņām Imigrācijas likumā, kas paredz izbraukšanas rīkojuma izsniegšanu arī tiem trešo valstu pilsoņiem, kuru nelikumīga uzturēšanās tiek konstatēta, ceļojot no tranzītā caur Latviju un tādejādi šķērsojot ES ārējo robežu (iepriekš šai personu grupai tika uzlikts administratīvais sods, bet netika izdots izbraukšanas rīkojums).

Tā kā priekšroka ir dodama brīvprātīgai izceļošanai, strauji samazinājās piespiedu kārtā izraidīto trešās valsts pilsoņu skaits. 2013.gadā piespiedu kārtā izraidīti 33 trešās valsts pilsoņi (2012. gadā - 57), kas ir par 42% mazāk nekā 2012.gadā.

Pašlaik Imigrācijas likums nosaka vienādus nosacījumus trešās valsts pilsoņa, kurš nelikumīgi uzturas Latvijā, aizturēšanai un viņa piespiedu izraidīšanai. Tajā pašā laikā katrs gadījums tiek vērtēts individuāli un ne visos gadījumos aizturētajam trešās valsts pilsonim piemēro piespiedu izraidīšanas procedūru. Pastāv iespēja aizturētajam trešās valsts pilsonim izdot brīvprātīgās atgriešanās lēmumu, ja trešās valsts pilsonis sadarbojas ar kompetentajām iestādēm un viņa rīcība liecina par vēlmi brīvprātīgi izceļot no valsts.

2013.gada statistikas dati liecina, ka no 175 trešās valsts pilsoņiem, kuri bija aizturēti par nelikumīgu uzturēšanos Latvijā, tikai 33 trešās valsts pilsoņi bija izraidīti piespiedu kārtā. Pārējie izceļoja brīvprātīgi, tai skaitā izmantojot Starptautiskās Migrācijas organizācijas sniegto atbalstu, vai arī viņiem tika dota iespēja legalizēt savu uzturēšanos Latvijā, iesniedzot dokumentus uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai.

Atgriešanas procedūras piemērošana norāda uz to, ka gadījumu skaits, kad izbraukšanas rīkojumam pievieno ieceļošanas aizliegumu, ir ievērojami mazāks nekā kopējais pieņemto izbraukšanas rīkojumu skaits. Tikai atgriešanas lēmumam, kas izpildāms piespiedu kārtā, obligāti pievieno ieceļošanas aizliegumu. Savukārt, ja izbraukšanas rīkojums ir izpildāms brīvprātīgi, iestāde, kura pieņem izbraukšanas rīkojumu, vērtē katru gadījumu atsevišķi un var pievienot rīkojumam ieceļošanas aizliegumu. Nosakot ieceļošanas aizlieguma termiņu, ņem vērā tādus nosacījumus kā izdarītā pārkāpuma ilgums, izdarīšanas iemesli un apstākļi, subjektīvā attieksme pret izdarīto pārkāpumu, atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi u.c.

Latvija veic trešās valsts pilsoņu atgriešanu, izmantojot atpakaļuzņemšanas nolīgumus, tikai piespiedu izraidīšanas procedūrā, kad trešās valsts pilsonis ir mazāk aizsargāta persona un objektīvu iemeslu dēļ nav spējīga izpildīt izbraukšanas rīkojumu, rada draudus (agresīvs vai atrodas meklēšanā par noziedzīgo nodarījumu) vai nevēlas izceļot no Latvijas un atgriezties savā izcelsmes valstī. Šādos gadījumos atpakaļuzņemšanas procedūra ļauj nodrošināt trešās valsts pilsoņa nodošanu attiecīgās valsts kompetentajām iestādēm, izmitināšanu speciālajās iestādēs (piem., pansionātā, bērnu aprūpes iestādē) vai nogādāšanu līdz dzīves vietai.

Kopumā atpakaļuzņemšanas nolīgumu piemērošanu var raksturot kā efektīvu instrumentu trešās valsts pilsoņu izraidīšanā, kas ļauj vienlaicīgi nodrošināt ātru, saskaņotu un efektīvu atpakaļatgriešanas procedūru, kā arī ievērot cilvēka tiesības, īpaši, ja trešās valsts pilsonis ir mazāk aizsargāta persona.

Reintegrācijas palīdzība tiek piedāvāta nelielam trešo valstu pilsoņu skaitam. To sniedz tikai vienai trešdaļai no visiem trešo valstu pilsoņiem, kuriem ir izsniegts izbraukšanas rīkojums. Priekšroka reintegrācijas palīdzībai ir neaizsargātajām trešo valstu pilsoņu grupām.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Padomes 2004.gada 29.aprīļa direktīva 2004/81/EK par uzturēšanās atļaujām, ko izdod trešo valstu valstspiederīgām personām, kuras ir cilvēku tirdzniecības upuri vai kurām ir palīdzēts nelegāli imigrēt un kuras sadarbojas ar kompetentajām iestādēm. Oficiālais Vēstnesis, L 261, 06.08.2004.
2. Eiropas Parlamenta un Padomes 2008.gada 16.decembra direktīva 2008/115/EK par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi. – Oficiālais Vēstnesis, L 348, 24.12.2008.
3. Imigrācijas likums. – Ziņotājs, Nr.169, 20.11.2002. – [stājās spēkā 01.05.2003.]
4. Eiropas migrācijas tīkla Patvēruma un migrācijas terminu vārdnīca. Pieejams: <http://www.emn.lv/wp-content/uploads/glossary.pdf>